

Катерина ПОПОВИЧ,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

БРЕХІТ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Розглядаються деякі правові аспекти виходу Сполученого Королівства зі складу Європейського Союзу. Проведено короткий аналіз правового забезпечення Брекзиту, зокрема статті 50 Договору про Європейський Союз.

Ключові слова: Брекзит, стаття 50, Договір про Європейський Союз, Директива Європейської Ради.

Рассматриваются некоторые правовые аспекты выхода Объединенного Королевства из состава Европейского Союза. Проведен короткий анализ правового обеспечения Брекзита, в частности статьи 50 Договора о Европейском Союзе.

Ключевые слова: Брекзит, статья 50, Договор о Европейском Союзе, Директива Европейского Совета.

Some legal aspects of United Kingdom's withdrawal from the European Union are examined. The Brexit legal base, inter alia Article 50 of the Treaty on European Union is analyzed.

Keywords: Brexit, Article 50, The Treaty on European Union, European Council guidelines.

Відколи Велика Британія у 1973 році вступила до Європейського економічного співтовариства (далі – ЄЕС) [1], у британській політиці завжди мали місце євроскептичні позиції: вже у 1975 році – перший референдум щодо залишення ЄЕС [2, с. 25], пізніше – гучна заява тодішнього прем'єр-міністра Маргарет Тетчер “I want my money back” [3], далі у 1992 році – “opt out”¹

¹ Output (англ. – відхилення, відмова) – положення, стан, в якому член групи обирає не приєднуватися або бути залученим до певної діяльності, заходів [11].

із Економічного та Валютного Союзу [4], а також подальші “opt outs” із Шенгенської угоди у 1997 році [5], із Хартії основних прав людини у 2007 році [6] та із Простору свободи, безпеки та справедливості у 2013 році [7], а сьогодні, як логічна кульмінація євроскептицизму – Brexit¹ (далі – Брекзит) [8, с. 131].

23 червня 2016 року громадяни Сполученого Королівства створили унікальний прецедент в історії розвитку об'єднаних держав, віддавши свої голоси за вихід Великої Британії зі складу Європейського Союзу (далі – ЄС) [9]. Безумовно, такий прецедент змінює хід еволюційних взаємовідносин не лише між європейськими державами, однак впливає також і на геополітичне становище як Великої Британії, так і Європейського Союзу та беззаперечно підлягає правовому регулюванню у різних площинах: національній, наднаціональній та міжнародній.

Передусім правовою підставою для виходу держави-учасниці зі складу ЄС є стаття 50 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС)² [10]. До підписання Лісабонських договорів така можливість не була нормативно забезпеченою. Стаття 50 ДЄС передбачає право держави-учасниці на вихід зі складу ЄС та його процедуру, однак не встановлює жодних матеріально-правових умов, за яких держава-учасниця буде здатною застосувати це право [13, с. 3]. Стаття 50 також не містить вимог щодо обґрунтування причин рішення щодо виходу або необхідності схвалення та акцепту іншими державами-учасницями [14, с. 5]. Окрім цього, стаття не забезпечує встановлених умов щодо виходу відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року [15, с. 10], а ДЄС все ж таки за правовою природою є міжнародним договором. Єдиною вимогою, яку визначає

¹ Brexit (Britain + exit (англ. – вихід)) – термін, який використовується для скороченого позначення виходу Великої Британії із складу ЄС [11].

² Цікавим є той факт, що автором цієї статті є колишній британський дипломат лорд Керр Кінлохард [12].

стаття 50, є те, що вихід зі складу організації повинен відбуватися «в унісон із конституційно-правовими приписами держави» [10]. Однак, для Сполученого Королівства, яке не має єдиної кодифікованої писаної конституції, така диспозиція статті не є чіткою та вимагає окремих правових процедур.

Наступним кроком у процесі Брекзиту, згідно із п. 2 ст. 50, є нотифікація до Європейської Ради стосовно намірів залишити ЄС, яку президент Європейської Ради вже отримав 29 березня 2017 року від голови уряду Великої Британії [16]. Повноваження прем'єр-міністра щодо нотифікації визначає Білль Європейського Союзу (Нотифікація про вихід), схвалений Палатою громад [17]. Разом з тим стаття 50 не встановлює жодних вимог щодо форми нотифікації та не містить припису щодо строків подачі повідомлення з моменту реалізації права щодо виходу, вказаного у п. 1.

З моменту офіційного отримання листа щодо залишення Європейського співтовариства «на підставі Директиви Європейської Ради Союз доходить згоди щодо подробиць із державою та підписує угоду, умови якої будуть враховуватися в рамках майбутніх відносин між Союзом та державою» [10]. 29 квітня 2017 року Європейська Рада опублікувала Директиву відповідно до ст. 50 ДЄС згідно із нотифікацією, отриманою від Сполученого Королівства [18]. Цією Директивою затверджується період переговорів та кінцевий термін виходу Британії зі складу ЄС, яким є 29 березня 2019 р., тобто через 2 роки з моменту офіційного повідомлення про вихід згідно із ст. 50 ДЄС [18; 10]. Разом з тим, стаття 50 встановлює, що «угода укладається відповідно до статті 218 Договору про функціонування Європейського Союзу» [10], положення якої, у свою чергу, передбачають домовленість та підписання договорів із третіми країнами та міжнародними організаціями. Тобто ЄС повинен укласти договір з Великою Британією як з третьою державою, яка на момент укладення договору залишається державою-учасницею.

У випадку, якщо сторони не укладуть угоду до відповідно встановленого терміну, установчі договори втрачають силу на

території держави-учасниці. Проте п. 3 ст. 50 ДЄС встановлює також можливість пролонгації терміну процесу переговорів, у випадку, якщо «Європейська Рада у погодженні із відповідною державою одногосно вирішить його продовжити» [10]. Цим пунктом також визначено, що «Договори застосовуються на території зацікавленої держави до дня вступу в дію Угоди щодо виходу» [10]. Положення цього пункту, як і всієї статті у цілому, безумовно повинні стати предметом тлумачення Суду Європейського Союзу, оскільки, по-перше, стаття не визначає конкретних підстав для подовження терміну дії статті у частині періоду перемовин щодо виходу зацікавленої держави-учасниці. По-друге, норми права Європейського Союзу не визначають особливого правового статусу зацікавленої держави на цей період. До прикладу, у 2019 році закінчується термін дії повноважень депутатів Європарламенту і відповідно повинні бути проведені наступні вибори. Термін, коли Договори втрачають законодавчу силу на території Сполученого Королівства встановлений, як вище зазначено, 29 березня 2019 року. Чергові вибори до Європейського парламенту, згідно із ст. 14 ДЄС, відбуваються кожні 5 років [10] та припадають на травень 2019 року. Однак, у разі продовження строку перемовин, відповідно продовжується термін дії установчих договорів ЄС на території Великої Британії. У такому випадку неврегульованим залишається питання виконання зобов'язань щодо виборів держави-учасниці: тобто обов'язки щодо делегування представників до Європейського парламенту діють, однак з якою метою, якщо громадяни вирішили залишити наднаціональне утворення і триває процес виходу держави зі складу організації? Таким чином, процес виходу держави-учасниці зі складу Союзу на даний момент не є чітко врегульованим законодавством ЄС та потребує додаткових правових засобів.

Отже, з огляду на існуюче сьогодні правове забезпечення «екзиту» із складу ЄС, видається все ж таки сумнівним той факт, що упродовж двох наступних років «розлучення» стане справді реальним, зважаючи також безпосередньо і на непе-

редбачувані світові тенденції розвитку та глобальні виклики сучасності, які могли б вплинути на пролонгацію перемовин щодо виходу частини британських островів з ЄС або, навіть, анулювати його, підписавши, до прикладу, окремий акт між Великою Британією та Європейським Союзом про надання їй вкотре «ексклюзивного» статусу як держави-учасниці. Однак європейське законодавство не передбачає можливості ані зупинення, ані анулювання нотифікації щодо виходу держави-учасниці зі складу ЄС.

На сьогоднішній день Брекзит є переважно політичним процесом, аніж правовим, але все ж таки потребує, насамперед, ретельного юридичного забезпечення, оскільки безпосередньо зачіпає права та свободи, перш за все громадян по обидва боки.

У свою чергу політичні заяви обох сторін вказують на певні розбіжності у поглядах щодо умов майбутньої угоди: прем'єр-міністр Тереза Мей у передмові до «Білої книги»¹ зазначила, що «першочерговою метою уряду після узгодження нового глибокого та особливого партнерства з Європейським Союзом є забезпечення бізнесу, публічного сектора та кожного в нашій державі...» [19, с. 5]. Натомість першочерговим завданням представники ЄС виокремлюють захист прав та свобод громадян як ЄС, так і Сполученого Королівства [20].

Зважаючи на це, вкрай важливою у процесі Брекзиту буде поведінка політичних акторів ЄС, яка у подальшому вплине на розвиток Європейського Союзу та його статус як на внутрішньому ринку, так і на геополітичній арені, його склад, а також бажання реалізувати право на демократич-

¹ Біла книга (англ. - white paper) – політичний документ, розроблений урядом щодо намірів його пропозицій для майбутнього законодавства. Часто публікується як книга-команда (наказ) та повинна включати проект Біллу, який планується до затвердження. Біла книга забезпечує основу для подальших консультацій та дискусій із зацікавленими групами та такими, на які вона має вплив, та допускає остаточні зміни перед формальною презентацією Білля в парламенті [21].

ну легітимацію наднаціонального утворення громадянами інших його держав-учасниць. Значну увагу до Брекзиту варто сфокусувати країнам Вишеградської групи, в яких дедалі більше зростають євроскептичні настрої та на практиці Великої Британії зробити висновки для власних держав: чого саме може коштувати реалізація 50 статті ДЕС для їх нації. Безумовно, державам, які прагнуть вступити до ЄС, зокрема Україні, також потрібно пильно спостерігати за розвитком подій у процесі Брекзиту, адже підстави для невдоволення значної кількості громадян однієї із наймогутніших держав на континенті все ж таки знайшлися.

Список використаних джерел

1. Treaty concerning the Accession of the Kingdom of Denmark, Ireland, the Kingdom of Norway and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the European Economic Community and the European Atomic Energy Community. Brussels, 22 January 1972: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://treaties.fco.gov.uk/docs/fullnames/pdf/1973/TS0001%20\(1973\)%20CMND-5179-1%201972%2022%20JAN,%20BRUSSELS%3B%20TREATY%20CONCERNING%20ACCESSION%20OF%20DENMARK,%20IRELAND,%20NORWAY,%20UK,%20&%20NI%20TO%20EEC%20&%20EUROPEAN%20ATOMIC%20ENERGY%20COMMUNITY_1.pdf](http://treaties.fco.gov.uk/docs/fullnames/pdf/1973/TS0001%20(1973)%20CMND-5179-1%201972%2022%20JAN,%20BRUSSELS%3B%20TREATY%20CONCERNING%20ACCESSION%20OF%20DENMARK,%20IRELAND,%20NORWAY,%20UK,%20&%20NI%20TO%20EEC%20&%20EUROPEAN%20ATOMIC%20ENERGY%20COMMUNITY_1.pdf)
2. Miller, Vaughne (2015). *The 1974-75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum*. Briefing paper, N.7253. House of Commons library. 28 pp.
3. Thatcher, Margaret. Press Conference after Dublin European Council (1979). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.margarethatcher.org/document/104180>
4. Protocol (No 25) on certain provisions relating to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (1992), annexed to the Treaty establishing the European Community. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:l25060>
5. Protocol on the provision of the United Kingdom and Ireland. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the

- Treaties establishing the European Communities and certain related Acts (1997). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>
6. Protocol on the application of the Charter of fundamental rights of the European Union to Poland and to the United Kingdom. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community (2007). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0156:0157:EN:PDF>
 7. Decision pursuant to Article 10(5) of Protocol 36 to the Treaty on the Functioning of the European Union (2014). HM Government, London. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/326698/41670_Cm_8897_Accessible.pdf
 8. Bronger, Björn / Scherer, Peter / Söhnchen, Markus: *Brexit: Rechtliche Auswirkungen im Falle der Fälle*, in: *Europäisches Wirtschafts- und Steuerrecht (EWS)*, 2016. Heft 3, pp. 131-136
 9. EU referendum results. The Electoral Commission. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>
 10. Konsolidierte Fassungen des Vertrags über die Europäische Union und des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union, (2016/C, 202/01): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2016.202.01.0001.01.DEU&toc=OJ:C:2016:202:TOC
 11. *Cambridge Dictionary*. Cambridge University Press, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/opt-out>
 12. Gray, Andrew (2017). *Article 50 author Lord Kerr: I didn't have UK in mind*. Politico, Bruxelles. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politico.eu/article/brexit-article-50-lord-kerr-john-kerr>
 13. Poptcheva, Eva-Maria (2016). *Article 50 TEU: Withdrawal of a Member State from the EU*. European Parliamentary Research Service (EPRS), European Union. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577971/EPRS_BRI%282016%29577971_EN.pdf
 14. Carmona, Jesus / Cirilig, Carmen-Cristina / Sgueo Gianluca (2017). *UK withdrawal from the European Union: legal and procedural issues*.

- European Parliamentary Research Service (EPRS), European Union. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/599352/EPRS_IDA%282017%29599352_EN.pdf
15. Cremades, Miguel Tell / Novak, Petr (2017). *Brexit and the European Union: general institution and legal considerations*. Committee on Constitutional Affairs, European Union. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/571404/IPOL_STU\(2017\)571404_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/571404/IPOL_STU(2017)571404_EN.pdf)
16. Prime Minister letter to Donald Tusk triggering Article 50. 29 March 2017, London. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/604079/Prime_Ministers_letter_to_European_Council_President_Donald_Tusk.pdf
17. European Union (Notification of Withdrawal) Bill (Bill 132). 26 January 2017, House of Common. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.publications.parliament.uk/pa/bills/cbill/2016-2017/0132/17132.pdf>
18. Leitlinien im Anschluss an die Mitteilung des Vereinigten Königreiches gemäß Artikel 50 EUV. EUCO XT 20004/17. 29. April 2017, Brüssel. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.consilium.europa.eu/de/press/press-releases/2017/04/29-euco-brexit-guidelines
19. Legislating for the United Kingdom's withdrawal from the European Union. Department for Exiting the European Union, March 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/604516/Great_repeal_bill_white_paper_accessible.pdf
20. Brexit: Parlament legt Bedingungen für Zustimmung zu Austrittsabkommen fest. Europäisches Parlament: Aktuelles, 30 März 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/news/de/news-room/plenary/2017-04-03/1>
21. White Paper. Glossary, UK Parliament. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.parliament.uk/site-information/glossary/white-paper>